

Boekbesprekingen

Eendenkooien in Vlaanderen en Nederland en 7 andere Europese landen. A. Verstraeten, D. Karelse & A. Zwaenepoel. 2011. Uitgave Durme vzw (www.vzwdurme.be) en Eendenkooi Stichting (www.eendenkooi.net). Wettelijk Depot D/2011/12.712/1 en ISBN 978-90-817950-0-5. 236 pag. Prijs: € 50,- incl. verzendkosten. Verkrijgbaar via de genoemde websites.

Een deel van het boek is gewijd aan algemene informatie over eendenkooien zoals de historie, de ontwikkeling van de vorm van de vangpijpen, wetgeving, de gevangen soorten eenden, het voorkomen van eendenkooien in de kunst enz. Eigenlijk alles wat maar over eendenkooien is te vertellen

komt wel aan bod. Er wordt ook een overzicht gegeven van het voorkomen van eendenkooien in de wereld. Het grootste aantal eendenkooien kwam en komt voor in Nederland, kleinere aantallen in enkele andere Europese landen. Aardig is de vermelding dat in Canada, Iran, Afghanistan en in Japan ook min of meer vergelijkbare vanginstallaties aanwezig zijn, zij het in zeer kleine aantallen.

Een flink deel van het boek wordt besteed aan de beschrijving in meer detail van enkele Vlaamse eendenkooien. Dat is tevens een belangrijke constatering: het is primair een Vlaams boek hoewel Nederland veel meer eendenkooien heeft gehad (ca 1000 tegen 25). De Vlaamse situatie in heden en verleden vormt de basis van het gehele boek. Dat komt bijv. ook tot uiting in het woordgebruik: waar men in Nederland pleegt te spreken over kooikers wordt in dit boek gesproken over kooimannen. Als het over buitenlandse vangstcijfers gaat, bedoelt men o.a. de vangsten in Nederland. Die vangsten waren overigens enorm. Van lang niet alle kooien zijn vangstcijfers bekend, maar gemiddeld ging het in het meest eendenrijke land, Nederland, tot ver in de vorige eeuw in ca 100 kooien met bekende vangstcijfers gemiddeld om 2000 eenden per kooi per jaar. Dit betekent dat er in Nederland alleen al in deze 100 kooien jaarlijks 200.000 eenden werden gevangen, waarvan ca 70% wilde eenden. In de beste Vlaamse eendenkooien ging het om vergelijkbare aantallen per kooi.

Al met al bevat deze verzorgde en fraai geïllustreerde uitgave voor de liefhebbers van eendenkooien buitengewoon veel interessante informatie. De Nederlandse lezers kunnen zelf oordelen of zij het als een plus- of als een minpunt beschouwen dat de klassieke foto's van de Nederlandse kooikers grotendeels vervangen zijn door vergelijkbare foto's van de Vlaamse kooimannen. **Bart van Tooren**

De Biologische Waarderingskaart. Biotopen en hun verspreiding in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. L. Vriens, H. Bosch, G. de Knijf, S. De Saeger, R. Guelinckx, P. Oosterlynck, M. Van Hove & D. Paelinckx. 2011. Mededelingen van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek. INBO.M.2011.1, Brussel. 416 p. Alleen online te koop voor € 45,- (verzendingskosten inbegrepen) bij de Publicaties van de Vlaamse overheid (<http://publicaties.vlaanderen.be>).

Ter gelegenheid van de oplevering van versie 2 van de Biologische Waarderingskaart van Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is door INBO een boek uitgebracht waarin wordt uitgelegd hoe de waarderingskaart tot stand is gekomen, en waarin wordt ingegaan op de soortensamenstelling en de ruimtelijke verspreiding van biotooptypen. De biologische waarderingskaart vormt het resultaat van een vlakdekkende inventarisatie van biotooptypen die is uitgevoerd in de periode 1997-2010. Per perceel is aangegeven welk biotooptype of welke combinaties van biotooptypen voorkomen, hoe goed het biotooptype ontwikkeld is en en welke natuurwaarde het perceel vertegenwoordigt. De natuurwaarde wordt afgeleid uit de zeldzaamheid, kwetsbaarheid en vervangbaarheid van de biotooptypen, alsmede de mate van ontwikkeling van de biotooptypen. Op de waarderingskaart worden zowel natuurlijke biotooptypen (elzenbroek, droog duingrasland) als culturele biotooptypen (recreatiegebied, industriegebied) aangegeven. In vergelijking met de eerste Biologische Waarderingskaart uit 1996 is de kaart veel gedetailleerder (schaal 1:10.000 i.p.v. 1:25.000), en wordt meer aandacht besteed aan kleine landschapselementen als bermen en bomenrijen. Daardoor is veel duidelijker waar de te beschermen natuurwaarden zich bevinden. De waarderingskaart vormt het uitgangspunt voor ruimtelijke ordening en natuurwetgeving en is via een website (www.agiv.be) voor iedereen te raadplegen en te downloaden.

In het eerste deel van het boek wordt ingegaan op de totstandkoming en toepassingen van de Biologische Waarderingskaart. Daarin wordt relatief veel aandacht besteed aan de karteringsmethode en aan de wijzigingen en detailleringen die gedurende de karterperiode zijn doorgevoerd. Dat is als verantwoording nuttig, maar een groot deel van deze informatie had wat mij betreft ook in een bijlage gemogen. Vermoedelijk zijn veel lezers in de eerste plaats geïnteresseerd in het resultaat en in de mogelijke toepassingen. Door de nadruk op de totstandkoming van de kaart verdwijnt die informatie enigszins naar de achtergrond. Een paar voorbeelden hoe de Biologische Waarderingskaart er voor een concreet gebied uit ziet, en hoe de kaart geïnterpreteerd dient te worden, waren welkom geweest. Nu moet de lezer de website raadplegen om een beeld te krijgen hoe de waarderingskaart er uit ziet. Wat ook ontbreekt is een overzichtstabel waarin de betekenis van alle gebruikte codes gemakkelijk kan worden opgezocht.

Het tweede deel van het boek, dat ca 2/3 van het totaal aantal pagina's beslaat, is gewijd aan de beschrijving van de in Vlaanderen voorkomende biotooptypen. De vele kleurenfoto's en de verspreidingskaartjes per biotooptype maken dit onderdeel aantrekkelijk om door te bladeren en zo een beeld te krijgen van de natuur in Vlaanderen. De informatie per biotooptype is echter vrij beperkt. Naast een algemene beschrijving en een overzicht van kenmerkende plantensoorten wordt informatie gegeven over waardering, oppervlakte, zeldzaamheid, juridische bescherming en overeenkomst met eenheden uit andere classificatiesystemen. Wat bijvoorbeeld ontbreekt is informatie over abiotische condities en processen, en over de gevoeligheid voor ingrepen. Voor gebruikers van de waarderingskaart is het een nuttig naslagwerk geworden, dat de achtergrondinformatie verschaft die nodig is om de informatie op de waarderingskaart op waarde te kunnen schatten. Ze moeten wel over voldoende kastruimte beschikken: het boek is met meer dan 400 pagina's een flinke pil geworden. Voor geïnteresseerde natuurliefhebbers kan het boek ook interessant zijn vanwege de vele foto's en verspreidingskaartjes in het tweede deel van het boek. Ze dienen dan wel voor lief te nemen dat het boek niet is bedoeld als algemene introductie op de Vlaamse natuur. Daarvoor zijn de teksten per biotooptype te summier en de inleidende teksten te technisch van aard. **Han Runhaar**

Bosecologie en bosbeheer. Jan den Ouden, Bart Muys, Frits Mohren & Kris Verheyen (red.). 2010. Acco Leuven/Den Haag. ISBN 978-90-344-7782-9. 674 pag. Prijs: € 59,-; 15% korting voor Acco-leden. Te verkrijgen via www.uitgeverijacco.be of in de boekhandel.

Het boek *Bosecologie en bosbeheer* werd reeds uitgegeven in 2010, net voor het internationale Jaar van de Bossen in 2011. Wij lieten deze turf van 674 pagina's eerst even bezinken voor een bespreking. De doelstelling van het boek is (terecht) ambitieus. De auteurs beogen een huidige stand van kennis te geven inzake boscologie en bosbeheer in Nederland en Vlaanderen, waarbij zowel oude als recente informatie uit onderzoek gepresenteerd wordt in het licht van het huidige maatschappelijke en ecologische kader. Dit kader is zo ruim mogelijk gekozen en omvat alle maatschappelijke functies. Ook het geschetste ecologische kader is zeer breed en varieert van eco-fysiologische tot landschapsecologische processen in ruimte en tijd die van belang zijn voor een beter begrip van duurzaam beheer van onze bossen. De noodzaak van 'duurzaamheid' ademt doorheen het hele boek. Samen met het brede kader zorgt dit voor een grote meerwaarde en onderscheidt het boek zich van alle voorgaande overzichtswerken, die bovendien dateren van voor de 'klimaatcrisis'.

Het boek is opgedeeld in drie delen. In het eerste deel wordt de biologie en ecologie van bomen en bossen beschreven. Hier komen o.m. anatomische (eco-)fysiologische aspecten, maar ook verspreidingsecologie, populatiedynamiek, genetische variatie, bodem, successie, waterhuishouding en klimaatverandering aan bod. De nadruk ligt daarbij zeer sterk op de bomen zelf, als belangrijkste elementen van bossen. In dit eerste deel worden verder de verschillende bosgemeenschappen besproken, uitgaande van zowel een klassieke vegetatiekundige typologie als van de voor Nederland en Vlaanderen belangrijke landschapstypen. Dit laat een bredere landschapsecologische benadering toe.

In het tweede deel volgt een uitgebreid overzicht van beheervormen. Reeds lang bekende bosbouwkundige technieken wisselen af met technieken die gevoed worden door recent onderzoek (bv. rond beukenverjonging, dunningen, sturende groeiplaatsfactoren, nutriëntenbeheer, dood hout, ...) en natuurlijke processen of factoren die interfereren met dit beheer (storm, brand, vraat, schimmels). Interessant of vernieuwend in een overzichtswerk zijn in dit deel o.m. de bijdragen rond maatregelen voor recreatie, invasieve exoten en cultuur- en natuurhistorisch erfgoed. Een beetje vreemd qua situering en wat rommelig wat de inhoud en indeling betreft, volgen als laatste hoofdstukken in dit deel de

besprekingen van kenmerken, geschiedenis en beheer van bossen op respectievelijk arme gronden, rijke gronden en vochtige gronden. Hier kon wellicht een betere integratie gevonden worden met de bespreking van landschapstypen uit het eerste deel.

In het derde deel 'Beheersystemen' wordt veel informatie van de vorige hoofdstukken geïntegreerd in verschillende concepten die begrepen zijn onder duurzaam beheer. Naast de basisprincipes van duurzaam bosbeheer wordt hier aandacht besteed aan o.m. productie, certificering en evaluatie, beleid, bosfuncties, biodiversiteit en ecosysteembeheer. Deze concepten worden geïllustreerd aan de hand van praktijkvoorbeelden in Vlaanderen en Nederland. Deze voorbeelden illustreren

enerzijds de mogelijkheden van duurzaam bosbeheer, maar anderzijds ook de moeilijkheden die moeten overwonnen worden en de nieuwe vragen die zich kunnen stellen.

Gezien de ambitieuze aanpak en de veelheid van thema's dat aan bod komt, is het verrassend dat nagenoeg niet wordt ingegaan op het thema bosuitbreiding. Dit is bijzonder jammer gezien de grote beleidsrelevantie van het onderwerp in Nederland en Vlaanderen en de vele recente nieuwe ecologische inzichten die hierover beschikbaar zijn. Verder zullen vele lezers zich afvragen wat er met de dieren aan de hand is?

Tussen de honderden foto's en illustraties van bomen is het zoeken naar een enkele egel, een paar kevers en regenwormen en een dood hert. Waar zijn de vlinders, vogels, muizen, roofdieren en vleermuizen gebleven? De biodiversiteit en de rol van dieren in het bos blijven ook in de teksten sterk onderbelicht. De aandacht voor de dieren beperkt zich tot een summier (maar wel zeer boeiende) bespreking van bodemdieren, enkele houtbewonende insecten en het beheer van hoefdieren en hun interacties met hun voedselbron, de bomen... Ook dit laatste thema verdient meer aandacht met een insteek naar biodiversiteit, natuurbeheer of geïntegreerd beheer op landschapsniveau.

Het boek *Bosecologie en Bosbeheer* is echter vooral een onmisbare bron van informatie voor boscologen en -beheerders. De grote verdiensten van het boek (en van het grote aantal auteurs met heel diverse achtergronden) zijn het bundelen van die informatie en het haarfijn en helder presenteren van recente en vernieuwende inzichten. Nochtans zullen de meeste nieuwe inzichten inzake bosbeheer wellicht vooral vorm krijgen door als lezer onbevangen en met brede kijk de verschillende aspecten die hier beschreven worden met elkaar te linken. Het boek nodigt door zijn groot aantal invalshoeken dan ook uit tot nadenken over bossen en bosbeheer. De (meestal) heldere taal, mooie figuren en foto's helpen hierbij en hopelijk vindt dit boek dan ook grote ingang bij beheerders en beleidsmakers.

Jan Van Uytvanck

U kunt zich abonneren via...

www.delevendenatuur.nl

Boekbesprekingen

De Grauwe Klauwier - ambassadeur voor natuurherstel.

A. van den Burg, M. Nijssen, M. Geertsma, S. Waasdorp & D. Van Nieuwenhuysse. 2011. KNNV Uitgeverij, Zeist & Stichting Bargerveen, Nijmegen. 112 p. ISBN 978 90 5011 3391.

Prijs: € 19,95 (KNNV-leden 10% korting).

Te verkrijgen via www.knnvuitgeverij.nl of in de boekhandel.

Dit boek is een mooi geïllustreerde en goed leesbare samenvatting van twintig jaar onderzoek dat op gang kwam toen Staatsbosbeheer zich afvroeg hoe het kwam dat de steeds zeldzamer wordende Grauwe klauwier het wel goed deed in het Bargerveen. Hans Esselink stortte zich gedreven op dit onderzoek, dat nog steeds doorloopt, en daaruit ontstond het onderzoeksinstituut Stichting Bargerveen.

De ondertitel van dit boek had de hoofdtitel mogen zijn, of minstens net zo groot mogen worden afgedrukt. Dat zou dit 'vogelboek' een stuk opvallender maken voor een ieder die deze gevederde dieren vooral ziet als een leuk element van een biotoop. Mensen die in vogels geïnteresseerd zijn komen volledig aan hun trekken en krijgen veel informatie over het herstel van de leefomgeving mee en over het voedsel waar de Grauwe klauwier afhankelijk van is. En dat laatste is vooral voer voor breed geïnteresseerde ecologen en entomologen.

Een goede ambassadeur heeft een brede vertegenwoordiging. De Grauwe klauwier is zo'n soort: hij kan gezien worden als indicator voor succesvol natuurherstel van stuivende kustduinen, heiden, hoogvenen, heggelandschappen en andere kleinschalige cultuurlandschappen. Telkens geldt dat een structureel terrein met uitkijkpunten, nestgelegenheid en een gevarieerd voedselaanbod noodzakelijk is. Een voldoende aanbod aan – zowel vliegende, tussen de planten levende als op de grond levende – grote insecten leidt tot een goed broedsucces. Het moge duidelijk zijn dat de bestudering van insecten noodzakelijk is om inzichtelijk te maken of een gebied voldoet aan de eisen van de Grauwe klauwier. Met de bijgevoegde 'zoekkaart klauwierprooien' kunnen de prooien op hoofdgroepen gedetermineerd worden naar aanleiding van een veldbemonstering. Het bepalen van de prooien die door de oudervogels naar het nest wordt gebracht ver-

eist nogal wat ervaring, maar levert uiteindelijk wel de meest betrouwbare inzichten.

Ingrepen die voordelig kunnen uitpakken voor de Grauwe klauwier zijn begrazing, bodemkwaliteitsherstel dat leidt tot een gezonde mineralenhuishouding, herstel van een natuurlijke

waterhuishouding en de pleksgewijze bescherming van ruigtes of andere hoog opgaande begroeiing. Dit zijn allemaal zaken die bij vrijwel elk natuurherstelproject ter zake doen, en daardoor wordt dit boek relevant voor alle natuurbeheerders. Daarnaast kan deze mooie publicatie vogelaars stimuleren tot interesse in de kleinere vertegenwoordigers van onze fauna, terwijl entomologen kunnen lezen hoe hun vakgebied gecombineerd kan worden met natuurbeheer. Van harte aanbevolen!

Erik van der Spek & Jinze Noordijk

Sectie Thijssen van de Nederlandse Entomologische Vereniging

Stromend Landschap; vloeiveidenstelsels in Nederland.

G.J. Baaijens met E. Brinckmann, P.L. Dauvellier & P.C. van der Molen. 2011. KNNV Uitgeverij, Zeist.

ISBN: 978 90 5011 389 2. 202 pag. Prijs: € 29,95; KNNV-leden 10% korting. Verkrijgbaar in de boekhandel en via www.knnvuitgeverij.nl

'Vloeiveiden stempelen het landschap van Nederland'. Eeuwenlang is grondwater over het land verdeeld om de groei van gras voor de productie van hooi te stimuleren. In de twintigste eeuw is de praktijk uit het oog verloren tot wanneer ze bij onderzoek in natuurterreinen in de loop van de jaren 1980 is herontdekt. In Nederland is dat de verdienste van de eerste auteur, de Drentse ecooloog Gert Jan Baaijens. In de loop der jaren werden de resultaten van zijn onderzoek via rapporten verspreid. Nu is de kennis door vier auteurs gebundeld in een fraai geïllustreerd boek. Het werk begint met een algemene maar indringende vaststelling: niet enkel de geschiedenis van het lage land van

Nederland is gekenmerkt door de relatie van de mens met het water. Het is niet anders voor de hogere gronden. De auteurs tonen overtuigend aan dat alle beken zijn gegraven voor het aftappen van grondwater, het transport en de verdeling ervan. Ze gaan verder met het beschrijven van grote bevoeiingen op zandgronden. Daarbij hoort dat men er bij gelegenheid zelfs toe kwam heidevelden met beekwater te spoelen. De wisselende houding ten aanzien van het water bij boeren en landbouwgeleerden wordt in detail beschreven. Men leert het verschil tussen volvelds- en andere bevoeiingstechnieken. Een hoofdstuk situeert de kennis omtrent bevoeiingen in Nederland ten opzichte van gepubliceerde info uit België, Duitsland, Engeland en elders nog. In hoofdstuk zes beschrijven de auteurs ecologische en andere aspecten van de bevoeiing in een reeks grote natuurterreinen. Daaronder vallen de Drentsche Aa, Westerwolde, Twickel, terreinen in de Achterhoek en in het Winterwijkse, Hackfort in Gelderland, de Dommelbeemden in Brabant. Aan de historische waterbouwkunde met irrigaties van Het Lanckheet, op de grens van Gelderland en Overijssel, wordt een apart hoofdstuk besteed. Na 128 pagina's rijkelijk geïllustreerde informatie te hebben geboden, tekenen de auteurs een epiloog waarin ze pleiten voor een eigentijdse rol van historische watersystemen. Zo moet bij natuurontwikkeling speciaal aandacht gaan naar de archeologie van waterlopen. En passen historische watersystemen, waaronder bevoeiingsstelsels, in de nota Belvédère. Er is een noodzakelijk intermezzo over de geomorfologie van de zandlandschappen, gevolgd door een bijzonder gedetailleerde en originele 'veldgids vloeiveidenstelsels'. We raden dit boek ten zeerste aan, voor elke bladzij en voor zijn gehele opzet en inhoud!

Joël Burny

